

ESPRIU VISCUT

El 22 de febrer d'enguany va morir. Ara, amb el pas dels dies, qualsevol fet, qualsevol detall, creix en la nostra emotivitat.

Aquest escrit no pretén ésser altra cosa que un comentari d'aproximació, potser remembrances, al gran escriptor, tal com el vaig tractar.

Per diverses raons puc assegurar que he compartit llargues hores amb Salvador Espriu. Unes, d'intens treball, que generosament em dedicava en els estudis previs a la interpretació escultòrica del llibre de poemes *El Caminant i el Mur*. Altres hores foren de pur plaer col·loquial. Anava a visitar-lo acompanyat de l'amic Ramon Santeulària, molt estimat i respectat pel poeta. Més d'un cop n'havíem sortit a les petites. Després, ironitzant, dèiem que veníem de fer el tronera de casa el senyor Espriu. Ja tard, miràvem el rellotge anguniosos per l'hora avançada, temerosos de molestar. "No pateixin, que jo no sopo. O sopo molt poc", puntualitzava, comprenent el nostre recel. La forma de conversar esdevenia pur monòleg. Parlava en termes generals, sense donar, mai, la sensació de voler convèncer l'interlocutor. Es complaïa en el seu monòleg quan trobava l'entrellat just d'un tema i era inescotable la quantitat d'imatges i mutacions que hi podia donar. Destriava un tema, lentament, com si desfullés, fulla per fulla, una carxofa, o una flor, per dir-ho més poèticament. Deia d'ell mateix que era un xerraire que sabia escoltar. Nosaltres escoltàvem. Quan hi interveníem, es produïa un revulsiu que l'animava, i les paraules plenes d'idees fluïen amb una lenta però persistent facilitat de prodigiosa raresa.

Feia bo d'escoltar-lo. Eren conferències, assaigs, fets davant nostre, buscant la profunditat dels seus pensaments, potser abans d'escriure'ls. A la casa, sempre silenciosa, les seves paraules pronunciades amb un evident accent del Maresme, amb un to de veu nasal i de falset, ressonaven per la saleta com únic soroll possible. Deia que no li agradava la seva veu, com tampoc el seu físic, ni la seva cara, res. Ho deia en to protestatari, però conformat.

De vegades es sentien uns passos, després uns discrets copets de puny a la porta. Ell callava i apareixia una senyora ja d'edat, que saludava amb franca educació, portant un got d'aigua i un platet amb una pastilla, que el poeta es prenia amb una evident atenció: "Veuen, ja he sopat", i continua-

m. durachis

27

va la conversa potser més animada. Era simpàtic. També ens havia aparegut un gos petit, que donava una volta, indiferent, per la saleta. El senyor Espriu ni se'l mirava. Aquell gos petit era estrany; quan caminava gratava les ungles sobre el mosaic fent una remor anguniosa. Era un gos calb suposo que de vell. Semblava que anés estrambòticament disfressat de vell. Potser pel Poeta era com un assaig de gos grotesc.

Va ésser casualitat, personalment molt emotiva casualitat, que la primera vegada que ens va rebre fos el mateix dia de les Santes. El vaig convidar a venir a Festa Major. Va justificar que no anava enlloc, ni a Arenys. Sentia simpatia per la nostra ciutat i el detall que les nostres Patroness fossin dues jovenetes ho trobava molt familiar i distingit. Va comentar-nos que entranyablement estimava el Maresme, que enyorava el nostre paisatge i que personalment ens podíem comprendre molt bé pel fet d'ésser tots dos maresmencs. Recordo textualment les seves paraules, "Vostè i jo hem vist trencar les mateixes ones". Després, més endavant, va observar, "Ho veu, vostè acaba de dir la paraula "anar". Ha dit "an-nar" tal com ho pronunciem al Maresme".

En proposar de fer-li el retrat, d'entrada s'hi va resistir, justificant que no volia honors, ni reconeixements, ni afalacs de cap mena. En exposar-li que la tria dels "33 Catalans", que havia iniciat feia temps, era un sentiment innat propi, compost d'amics, d'admirats i respectats catalans del tot heterogenis, ho acceptà amb un somriure. Més endavant, al cap de temps, li vaig portar el retrat de Josep Pla i em va semblar entendre que s'anivava. Es va deixar dibuixar.

Ésser acceptat a casa del senyor Espriu era sinònim d'hospitalitat, acompanyada d'un elevat sentit del valor de l'educació, que practicava sense oblit, d'una manera extrema, d'agradable i distingida simplicitat. Trucàvem al timbre, al principal primera del passeig de Gràcia número 118 i, quasi sempre, ell mateix obria la porta a l'hora convinguda. La seva aparença era la d'un home flac, com desplomats cap a un cantó del cos, però amb un rostre altiu que feia una notable impressió. Darrera unes ulleres proporcionalment grans, uns ulls grossos i negres miraven amb una gran vivor i un clot molt pronunciat a la galta dreta li donava una infantil graciositat. Pulcrament afaitat i vestit, sorprenien els seus cabells grisos, malaltissos que, de tan arranats, s'enxarinaven i es separaven els uns dels altres. Les seves orelles eren remarcables. Somreia obertament, tímidament, i s'interessava pel nostre estat de salut. Era clara la seva forta personalitat. El seguïem lentament, perquè el seu caminar era pausat, com si no gosés aixecar un peu més que l'altre. Pel corredor es deturava per comentar-nos els dibuixos i caricatures realitzats pel seu pare, amb una evident admiració. O, a la saleta, un treball artesà d'evident traça femenina, penjat sobre una calaixera, podia ésser el pretext d'una llarga i amena dissertació genealògica familiar. Assenyalava on havíem de seure i després ho feia ell, sempre allà mateix, i amb una cama sobre l'altra i les mans sobre els genolls, començava la conversa.

La imatge pública que s'ha donat del Poeta és de rigorosa, impertorbable, quasi patètica serietat. Potser ell mateix volia aparèixer així. El cert és que Salvador Espriu era un home desmesuradament seriós però, per contrast, també subtilment divertit. La seva vasta intel·ligència i el seu esperit sensible li donaven, i molt, un refinat sentit de l'humor i de la ironia. Amb el senyor Espriu havíem rigut de gust. Per a projectar-li la pel·lícula *Cusachs, intimitat d'una escultura*, on apareix el Poeta a casa seva, Ramon Santeulària, que a més de productor havia fet de tot, d'ajudant de càmera i no sé quantes coses més, estava molt il·lusionat. En aquella ordenada casa buscava d'un cantó a l'altre, sense trobar-lo, un endoll apropiat per a connectar

el projector. Tot d'una el veiem intentant, fent força, d'enretirar de la paret una calaixera antiga. El senyor Espriu, una mica alterat, el va calmar: "Però què fa !" va dir, "no veu que pot prendre mal... Deixi-ho córrer, no fos cas que s'accidentessin mortalment vostè i... la calaixera !". Vàrem riure, com havíem rigut tantes vegades les seves ironies i encertats acudits, que feien curtes les llargues xerrades.

Llargues xerrades sobre escultura, ofici que l'apassionava. Era expert en història antiga i, potser, per la fatalitat de la seva delicada salut, un malaguanyat arqueòleg. Seria ara impossible de comentar les converses —aquest escrit no ho pretén—, però puc dir que parlar d'escultura era el pretext per a donar mil voltes a la història general, amb una sorprenent memòria per a les dades i els fets. La mitologia grega el feia dissertar en un to festiu, però respectant tota la màgica i poètica dinastia dels seus il·lusoris personatges. Tenia per a la Bíblia, Israel o el que anomenava *la veu dels Profetes*, una profunda cabòria vital en constant anàlisi. Percebia la Mediterrània com una follia històrica, amb seny i rauxa, i les seves aigües, com els orígens i la civilització. Per Catalunya sentia un gelós i profund amor, ple de tristes incomprendiments i de desenganys històrics, i per l'idioma —sempre tan fidel— una exigua esperança. La mort era un mur impenetrable de pregona curiositat... Tenia una idea pròpia i molt clara de l'escultura. M'havia dit, com aquell que no diu res, que en les escultures dels seus poemes, desitjava que els nassos fossin nassos, i les orelles, orelles.

Comentàvem les poesies una per una. Li explicava les meves idees, que duia anotades en una llibreta, i li ensenyava els dibuixos realitzats. Després, més endavant, tornàvem a casa seva carregats amb les escultures ja acabades. Les contemplava pausadament, amb silenci, com aquell que visita una exposició. En comentar-les donava símptomes d'animació, i en l'expressivitat del seu eufòric monòleg, sorgien els temes més diversos, o fets inesperats com aquella vegada que va sorprendre'ns en demanar-nos que el convidéssim a fumar. Ens va semblar insòlit perquè no ens l'imaginàvem fumant. Ho feia de gust, si bé es veia d'un tros lluny que no n'era gaire pràctic. Hi feia unes expressions tan desacostumades, però tan fascinants que creava autèntica simpatia veure com treia glopets de fum per la boca. Quan repassàvem *Cançó de Capvespre* em va dir que parés atenció a una notícia referent al poema, del tot rigorosa. A la casa d'Arrenys, un dia d'estiu molt calorós, li va venir un mal de queixal insuportable que el va obligar a estirar-se al llit, ajustar els finestrons, i a convèncer els seus nebots, que eren petits, que anessin a jugar

al Mal Temps, per a evitar les molèsties de les cri-dòries dels seus jocs. Va quedar solitari a la casa, amb el seu mal de queixal, esperant que passessin les hores i el dolor. La memòria d'aquelles hores motivà un dels poemes més sensibles de les *Cançons de la roda del temps*, aquell que diu així:

CANÇÓ DE CAPVESPRE

*Després que Sebastià,
Francesc i Isabel anaren
a jugar al Mal Temps.*

S'enduien veus d'infants
el sol que jo mirava.
Tota la llum d'estiu
se'm feia enyor de somni.

El rellotge, el blanc mur,
diu que se'n va la tarda.
S'encalma un vent suau
pels camins del capvespre.

Potser demà vindran
encara lentes hores
de claror per als ulls
d'aquest esguard tan àvid.

Però ara és la nit.
I he quedat solitari
a la casa dels morts
que només jo recordo.

La marca del dolor provocat per un extrem mal de queixal en la solitud, allargant el lentíssim pas del dia, ens demostra que no cal esperar que

baixin del zènit les Muses inspiradores; l'artista pot treure rendiment, quan és un vertader artista, com ell, de qualsevol trompassada. Salvador Espriu era un innegable romàntic que s'esforçava a dissimular-ho davant qualsevol detall que el delatés. Com tota persona sensible, la seva emotivitat l'induïa clarament a emocionar-se. El mar era sempre present en el seu pensament i parlar. El record d'una difosa imatge de barca a l'horitzó, en un dia de calma blanca, o del ritme variat, ple d'incessants formes plàstiques que dibuixen les ones, eren motius prou suficients per a provocar-li un sentiment emocional, que encomanava.

Molts i molts records encara... però les paraules han fugit. Les últimes que em va dirigir em semblen, en la distància dels dies passats, quasi patètiques, quan es va interessar preguntant-me quantes escultures noves tenia fetes del *Caminant...* que hi treballés fort, que no ho deixés, que anés a veure'l, que ja avisaria el senyor Santeulària... Tots els detalls i les seves paraules m'han quedat fidelment gravats en el pensament, i vaig recordant que, sempre al seu costat, l'escoltava amb la més encuriosida serietat de què jo limitadament dispo. Ara és un ferm i decidit deure de respecte al seu record, de continuar i acabar una obra en la qual, ell mateix, havia posat una clara il·lusió i un no menys entusiasta interès.

Manuel Cusachs i Xivillé

COL·LOQUI SOBRE LA FORMACIÓ I EXPANSIÓ DEL FEUDALISME CATALÀ

Del dia 8 fins a l'11 de gener va tenir lloc a Girona i organitzat pel Col·legi Universitari de la mateixa ciutat, depenent de la Universitat Autònoma de Barcelona, el col·loqui "La formació i expansió del feudalisme català". El fet de triar aquest indret per portar a terme aquest col·loqui internacional és perquè d'ençà de la conquesta de la ciutat per Carlemany, aquesta ha viscut oberta a Europa, nogensmenys el lema del col·loqui era "Girona, 1.200 anys de vocació europea".

El programa de sessions fou molt intens, cada dia hi hagué sessions de matí i tarda, llevat del primer i el darrer dia, i el desenvolupament va estar dividit en dos blocs, el de la formació del feudalisme català, primer, que va ser obert per la ponència de l'historiador prou conegut per la seva tesi que en la traducció catalana duu per títol *Catalunya, mil anys enverra*, Pierre Bonnassie, *La formation et première expansion du féodalisme catalan*; després hi hagué l'aportació de diversos estudiosos de conegut prestigi, professors universitaris,

com Anscari Manuel Mundó, Manuel Riu, Thomas N. Bisson i Paul Freedman, de la Universitat de Berkeley, Califòrnia, per cert que el darrer féu la seva exposició en català, Frederic Udina Martorell, Michel Zimmermann, etc. Especialment convidada fou la professora Reyna Pastor de Tognieri, la qual dissertà sobre *Construcción y consolidación del sistema feudal castellano-aragonés de los siglos XI-XII*.

El segon bloc, el de l'expansió del feudalisme català, fou encapçalat per la ponència d'un altre historiador de prestigi, Pierre Guichard, autor de *Al-Andalus. Estructura antropològica de una sociedad islámica en occidente*; aportacions d'altres historiadors com Miquel Barceló sobre Mallorca musulmana, Antoni Riera, Josep M. Pons Guri, qui amb el seu tarannà característic presentà la comunicació *Entre l'emfiteusi i el feudalisme*, en la qual es veié que el dret emfiteutic es mantenia en ple vigor encara al segle passat; i Jaume Sobrequés, Josep M. Salrach, etc.

Els debats que seguien cada sessió foren tan enriquidors com les mateixes comunicacions i sempre servien per acabar de perfilar o de matisar-ne els conceptes.

Molts dels participants arrencaven en l'elaboració de les seves metodologia i hipòtesis, de les tesis proposades al col·loqui de Roma del 1978 sobre *Structures féodales et féodalisme dans l'occident méditerranéen (Xe-XIIIe siècles)*, així aquest de Girona ha significat un avenç o una posada al dia, si més no, en el camp de la interpretació històrica i de les concepcions metodològiques. Vegi's altrament com Pierre Bonnassie s'interrogava sobre la influència de l'estat feudal en l'inici de la formació de la nació catalana, o bé Reyna Pastor demostrà que a Castella-Lleó sí que existí el sistema feudal, cosa que s'havia negat des de sempre. Va quedar molt clar que s'ha de tenir en compte la interrelació de les forces productives amb la manifestació superestructural, és a dir, els dos nivells econòmics i polítics d'aquella societat, i que les Balears i el País Valencià musulmans no tenien res a veure amb la societat feudal, responien a un altre model de societat, que se la podia denominar "tributària", i que fou anorreada per l'agressió "europea" feudal dels catalans.

Val a dir que el col·loqui no quedà pas reduït a les figurés de primer rengle, sinó que es tingué l'encert de fer-lo obert a la participació de tothom, com els estudiants.

Hom no solament no es limità a les sessions acadèmiques, sinó que hi hagué durant els dies

Girona, 1200 anys de vocació europea

COL·LOQUI

La formació i expansió del feudalisme català

Girona, del 8 al 11 de gener de 1985

Col·legi Universitari de Girona
(Universitat Autònoma de Barcelona)

que durà, un seguit d'actes paral·lels com podien ser concerts de música medieval o sessions de cinema-fòrum amb pel·lícules del mateix tema.

El resultat del col·loqui el podem considerar molt positiu, tant pel seu desenvolupament i per les conclusions a les quals s'arribà, com per l'avenç en la interpretació del fenomen feudal a l'Edat Mitjana catalana, tan important per a nosaltres car fou quan cristal·litza la nostra nació.

L'ARTISTA PARÉS DE MATARÓ FA DONACIÓ D'UNA OBRA AL MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA

L'obra titulada "Déu desconegut", exposada recentment a les Voltes de la Rectoria, ha estat donada per l'autor al Museu Arxiu de Santa Maria.

L'equip del Museu Arxiu ho fa públic a manera d'agraïment.

LLEI DEL PATRIMONIO HISTORICO ESPAÑOL

El Museu Arxiu de Santa Maria, Centre d'Estudis Locals de Mataró, s'ha adherit al document fet públic pel Centre Excursionista de Catalunya, Foment de les Arts Decoratives i Omnium Cultural, en relació a l'amenaça que per al Patrimoni Històric Català representa el projecte de llei del *Patrimonio Histórico Español*.

LA NOVA CAPELLA DE SANT SEBASTIÀ

Fou inaugurada el passat dissabte dia 30 de març conjuntament per l'Excm. Sr. Pasqual Maragall, alcalde de Barcelona, i l'Il.lm. Sr. Manuel Mas, alcalde de Mataró.

La nova capella, presidida per la imatge de Sant Sebastià, obra en bronze de l'artista mataroní Perecoll, ha estat construïda per l'Ajuntament de la ciutat segons projecte dels arquitectes municipals Isidre Molsosa i Joaquim Casas.

A l'exterior, dues làpides amb text del nostre col.laborador Joaquim Llovet, fan referència al Portal de Barcelona de la muralla mataronina, a l'origen de la capella i al privilegi de l'aleshores vila de Mataró d'ésser carrer de Barcelona, reflexat per l'existència de l'escut barceloní al portal de la muralla.

Cal destacar que la presència de l'Excm. Sr. batlle de Barcelona en la inauguració venia justificada per l'antic privilegi.

Fotografia Miquel Sala (M.A.S.M.)

II SESSIÓ D' ESTUDIS MATARONINS

Dissabte passat dia 13 d'aquest mes, a la Capella dels Dolors, tingué lloc la segona Sessió d'Estudis, tal i com era programada.

Els autors llegiren les seves comunicacions, que foren les següents:

Noves aportacions per a l'estudi dels temps neolítics al Maresme.
Robert Lleonart i Casadevall.

Berenguer de Portell: L'ampliació d'una propietat rural (1308-1325)
Coral Cuadrada i Majó.

Joan de Canyamars (1430?-1492) *Carles Marfà i Riera.*

L'escribania de Mataró: Un llarg plet feudal.
Joan Giménez i Blasco.

Santa Margarida de Cabrera, casa de deodates.
Marià Ribas i Bertran.

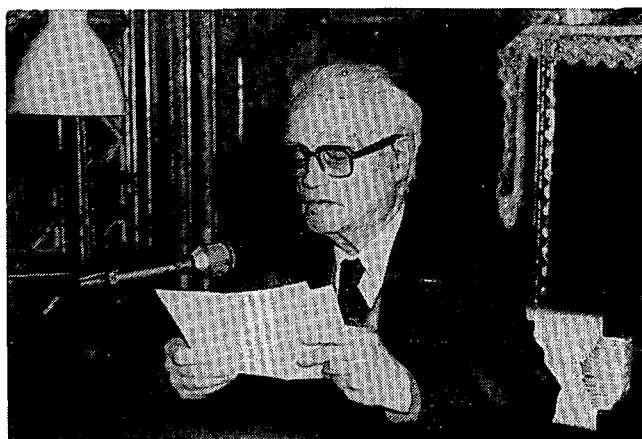
Sobre l'antiguitat del nom Clavé en el Teatre a ell dedicat a Mataró.
Francesc Enrich i Regàs.

Testimonis històrics orals. El Sis d'Octubre de 1934.
Josep Xaubet i Vilanova.

La vaga general de Mataró del 23 al 26 de març de 1946.
Ricard de Vargas i Golarons.

Notes entorn dels pans rituals a Mataró.
Imma Caballé i Martín - Pere M. Ibern i Regàs.

El tabernacle del Roser de Santa Maria.
Manuel Salicrú i Puig.

El Sr. Marià Ribas i Bertran llegint la seva comunicació.
Fotografia Miquel Sala (M.A.S.M.)

El moderador com a acte final llegí una part de la comunicació:

Via fora lladres: El delictes a Mataró i el seu districte judicial a la primera meitat del segle XIX
de Francesc Costa i Oller.

Hi hagué un interessant debat, sobretot en els dos temes d'història contemporània.

L'èxit d'assistència assegura sens dubte la continuïtat de les sessions, que esperem que siguin un marc d'aportacions i de debat per a temes d'història i cultura de Mataró.